

VEIGA CARDOSO v. Portugal (№ 48979/19)

Обставини справи

Справа стосувалася засудження заявника до кримінальної відповідальності за наклеп на прокурора за обтяжуючих обставин.

Під час зустрічі з соціальними працівниками, відповідальними за нагляд за контактами заявника з його дочкою, заявник, стосовно прокурора, який представляв його дочку у провадженні щодо батьківських прав та обов'язків, зробив, таку заяву: «це образа, це не суд, це ніщо, цей прокурор, цей В., він п'є, або я не знаю... він не відкриває рота».

Соціальні працівники внесли ці зауваження у свій звіт та надіслали його до суду у справах сім'ї, до якого було передано провадження у справі. Після цього В. подав на заявника до суду за наклеп за обтяжуючих обставин.

Окружний суд міста Лісабон вироком від 28 листопада 2018 року визнав заявника винним у наклепі за обтяжуючих обставин та засудив його до штрафу в розмірі 1 600 євро. У своєму вирoku суд зазначив, що «... [заявник] мав намір викликати сумніви щодо особистої та професійної честі прокурора та поставити під сумнів його особисту та професійну етику, завдавши йому шкоди як приватній особі та як прокурору ... [заявник] знав, що зустріч була частиною судового провадження ... і що він діяв не в приватній сфері, не в колі друзів або сім'ї, з якими він міг би виговоритися, а скоріше в інституційній сфері. Крім того, [заявник] знав, що соціальні працівники будуть звітувати перед судом. Ці заяви свідчать про те, що [заявник] не погоджувався із запровадженням судом у справах сім'ї побачень з донькою під наглядом».

15 травня 2019 року Апеляційний суд міста Лісабона залишив це рішення в силі.

Заявник стверджував, що його засудження становило порушення його права на свободу вираження поглядів за статтею 10 Конвенції.

Оцінка Суду

Суд зазначив, що втручання у право заявника на свободу вираження поглядів було передбачено законом, а саме статтями 180 § 1, 184 і 132 § 2 (I) Кримінального кодексу Португалії, і було спрямоване на захист репутації інших осіб, зокрема, відповідного прокурора (пункт 9 рішення).

Отже, питання полягало в тому, чи було це втручання «необхідним у демократичному суспільстві» і чи був досягнутий справедливий баланс між конкуруючими правами та інтересами: правом заявника на свободу вираження поглядів, з одного боку, і правом прокурора на захист його особистих прав, з іншого (пункт 11 рішення).

Загальні принципи практики Суду щодо оцінки необхідності втручання у здійснення свободи вираження поглядів в інтересах «захисту репутації або прав інших осіб» були узагальнені у справах *Lešník v. Slovakia*, № 35640/97, §§ 51–56, ECHR 2003-IV; *Morice v. France* [GC], № 29369/10, §§ 124–127, ECHR 2015; *Gouveia Gomes Fernandes and Freitas e Costa v. Portugal*, № 1529/08, §§ 42–46, від 29 березня 2011 року; та *Pais Pires de Lima v. Portugal*, № 70465/12, §§ 57–63, від 12 лютого 2019 року (пункт 10 рішення).

Суд зазначив, що заявник міг небезпідставно очікувати на певну розсудливість та стриманість з боку соціальних працівників щодо зробленої ним заяви під час зустрічі з ними в рамках провадження щодо його батьківських прав стосовно доньки. Відповідно до посібника з найкращих практик для спеціалізованого підрозділу, що працює з сімейними судами, такі зустрічі передбачають атмосферу довіри, щоб батьки не соромилися відкрито висловлювати свої думки. Тому, враховуючи конкретні обставини цієї справи, Суд не розділив думку національного суду про те, що заявник знав, що оскільки він перебував в інституційному середовищі, відповідні фахівці передадуть його слова до суду (пункт 12 рішення).

Суд також зазначив, що національні суди не класифікували оскаржувані висловлювання ні як констатацію факту, ні як оціночне (див. *Ungváry and Irodalom Kft v. Hungary*, № 64520/10, § 46, 3 грудня 2013 року). Тим не менш, вони вважали, що оскаржувані заяви свідчать про те, що заявник не був задоволений тим, як суд у справах сім'ї здійснює нагляд за побаченнями з його донькою. Суд дійшов висновку, що оскаржувані висловлювання склалися з висловлення думки, а отже, були оціночним судженням (пункт 13 рішення).

Крім того, беручи до уваги той факт, що заявник зробив свої заяви у відповідь на запровадження судом у справах сім'ї нагляду за побаченнями з донькою в межах сімейного провадження, а також враховуючи іронічний тон, Суд поділяв думку заявника про те, що ці коментарі були формою вивільнення емоцій (пункт 14 рішення).

Суд вважав, що ніщо не вказує на те, що заявник мав на увазі особисту доброчесність або етику прокурора. Навпаки, видається, що він мав на увазі виключно професійний аспект діяльності прокурора і, зокрема, його бездіяльність. Суд зазначив, що відповідно до пунктів 1 і 3 статті 72 Закону № 147/99 від 1 вересня 1999 року прокурори представляють інтереси дітей у заохоченні та захисті їхніх прав. З огляду на цю функцію, видається, що заявник критикував інертність прокурора щодо його контактів з дочкою, які він вважав правом своєї дочки та такими, що відповідають її найкращим інтересам (пункт 15 рішення).

Щодо способу, у який заявник висловлювався, Суд визнав, що він використовував вульгарну лексику, а обвинувачення, про які йдеться, можна вважати серйозними (пункт 16 рішення).

Суд повторив, що прокурори є державними службовцями, завданням яких є сприяння належному здійсненню правосуддя. У зв'язку з цим вони є частиною судового апарату в широкому розумінні цього терміну. Немає сумнівів, що в демократичному суспільстві громадяни мають право коментувати і критикувати відправлення правосуддя та посадових осіб, які беруть у ньому участь (див. *Lešník v. Slovakia*, §§ 54–55). Іншими словами, це також покладає на цих посадових осіб високий ступінь толерантності, хоча і не ідентичний тому, який очікується від політиків (див. *Mamère v. France*, № 12697/03, § 27, ECHR 2006-XIII). Аналогічно у згаданій вище справі *Morice v. France* (§ 131) Суд зазначив, що, враховуючи, що судді є частиною фундаментального інституту держави, вони як такі можуть бути об'єктом особистої критики в допустимих межах, а не тільки в теоретичному і загальному плані (порівняйте, *Gouveia Gomes Fernandes and Freitas e Costa*, цит. в цій справі).

Крім того, оспорювані висловлювання в цілому можна розглядати як більш широкий коментар щодо функціонування судової системи – сфери, де певний ступінь ворожості та потенційно серйозні зауваження можуть бути прийнятними. На думку Суду, національні суди недостатньо пояснили, яким чином заявник вийшов за межі свого права на критику і чому його право на висловлення власної думки мало бути обмежене.

Нарешті, щодо оцінки характеру та суворості санкцій, накладених на заявника, Суд зазначив, що його було визнано винним у наклепі за обтяжуючих обставин та засуджено до штрафу в розмірі 1600 євро, що видається явно непропорційним, особливо з огляду на те, що Цивільний кодекс передбачає спеціальний засіб захисту честі та репутації особи (див. рішення у справі *Amorim Giestas and Jesus Costa Bordalo v. Portugal*, № 37840/10, § 36, від 3 квітня 2014 року).

Беручи до уваги вищевикладене та незважаючи на свободу розсуду Держави-відповідача у таких питаннях (див. *Aksu v. Turkey* [GC], № 4149/04 та № 41029/04, § 67, ECHR 2012), Суд дійшов висновку, що кримінальне покарання заявника не може вважатися пропорційним з огляду на переслідувану законну мету, а отже, воно не було необхідним у демократичному суспільстві.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалено Комітетом 16 січня 2024 року та є остаточним.